

بررسی عوامل موثر بر دلبستگی مکان در فضاهای باز آموزشی

محمد مهدی گودرزی سروش* - استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران
وحید قربانی - دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

Factors affecting the interest of place in educational open spaces

Abstract

The human need to interact emotionally with the place where lives and Or in other words, attachment to place among the most important aspects of the relationship between people and places that need the attention of architects, designers and urban planners should be; To assess the performance of the schools we see that most of the colleges and classrooms and other spaces are closed. Planners and designers paid attention to the internal spaces. The landscape and open spaces worthy of attention are neglected. Iranian university studies and applied research aimed at improving the quality of open spaces in the service of student learning, except for a few cases have been mild. In this regard, due to the lack of available scientific and professional knowledge of architecture and professional perspective can be a substantial contribution. In this context, this study aims to review and related documents in this area based on the factors involved in it. Methods In this descriptive study. The sample consists of integrated training Azad University of Hamedan, Bu Ali Sina University in Hamedan and Tehran's Imam Sadeq University. Based on the research findings place identity, emotional attachment, the quality of the physical and social links to attachment sites open spaces teaching the students have a significant effect.

K attachment to place, identity, location, quality of the physical, social ties, educational open space.

چکیده

نیاز انسان به تعامل عاطفی با مکانی که در آن زندگی می کند و یا به عبارتی دلبستگی به مکان از جمله مهم ترین ابعاد رابطه انسان و مکان است که باید مورد توجه معماران، طراحان و برنامه ریزان شهری قرار گیرد. با ارزیابی به عمل آمده از دانشگاه ها ملاحظه می گردد که بخش اعظم آن را دانشکده ها و کلاس های درس و سایر فضاهای بسته تشکیل می دهند و تمام توجهات برنامه ریزان و طراحان معطوف به فضاهای درونی است. در این میان منظر و فضاهای باز از توجه شایسته مغفول مانده اند. در دانشگاه های ایران مطالعات و تحقیقات کاربردی با هدف ارتقا کیفیت فضاهای باز دانشگاه ها در خدمت یادگیری دانشجویان، به جز چند مورد جزئی انجام نشده است. در این راستا با توجه به خلاء علمی و حرفه ای موجود می توان از دانش معماری و حرفه منظر کمک قابل توجهی گرفت. در این راستا پژوهش حاضر سعی دارد بر پایه مرور متون و اسناد مرتبط در این حوزه ضمن ارائه تعاریف دلبستگی به مکان به بررسی علل و عوامل دخیل در آن بپردازد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی است. نمونه آماری شامل مجتمع های آموزشی دانشگاه آزاد همدان، دانشگاه بوعلی سینا همدان و دانشگاه امام صادق تهران می باشد. بر اساس نتایج یافته های پژوهش هویت مکان، دلبستگی عاطفی، افزایش کیفیت فضای کالبدی و پیوند اجتماعی بر دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی دانشگاه ها از سوی دانشجویان اثر معناداری دارند.

واژگان کلیدی: دلبستگی به مکان، هویت مکان، کیفیت فضای کالبدی، پیوند اجتماعی، فضای باز آموزشی.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۶۱۷۳۴۳۲۹، رایانامه: goodarzisoroush@gmail.com

این مقاله برگرفته شده از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی عوامل موثر بر افزایش دلبستگی مکانی در فضاهای باز آموزشی» در قالب طراحی دانشکده هنر اسلامی بهار می باشد که به راهنمایی دکتر محمد مهدی گودرزی سروش با عنوان که در دانشگاه آزاد همدان به انجام رسیده است.

مقدمه

یکی از مسائلی که جزء ضرورت‌های پرداختن به طراحی فضاهای باز آموزشی است، توجه به مسائل علمی و رویکردها و تئوری‌های طراحی در این زمینه است. محوطه دانشگاه‌ها صرفاً محل یا مکانی برای درخت کاری، باغچه سازی، توسعه، نورگیری، پارکینگ و یا گذر و دسترسی نیست. این مکان‌ها نیازمند دستورالعمل برنامه‌ریزی و طراحی مربوط به خود هستند. چگونگی رابطه فضاهای باز و منظر دانشگاه با ساختمان‌هایی که به تحصیلات عالی اختصاص دارند، نیاز به تحقیق و تعریف دارد. مقوله‌ای همچون طراحی یکپارچه مجموعه‌های دانشگاهی شامل فضاهای بسته و باز، می‌تواند با تکیه بر خلاقیت و هنر و یا پشتیبانی یک تئوری علمی از یک سو به افزایش اعتبار یک طرح منظر منجر شود و از سوی دیگر باعث ایجاد فرایند و دیدگاه نوین در طراحی و توسعه پایدار مجموعه دانشگاهی گردد، خلاصه آنکه با استخراج ابعاد سه گانه طراحی منظر (بعد اجتماعی- فرهنگی بعد اکولوژی و بعد زیباشناسی) و با توجه به الگوهای کالبدی منظر می‌توان به فرایند ملموس تری در این وادی دست یافت. از آنجا که تئوری منظر یا هویت کالبدی فضا (رویکرد فضا نگر) و عملکرد فضا (رویکرد انسان محور) در ارتباط است، انتخاب الگوهای کالبدی منظر و محک زدن آن‌ها به وسیله ابعاد سه گانه منظر می‌تواند ما را در دست یابی به زبان الگوی فضانگر و انسان محور یاری دهد. این در حالی است که در طراحی منظر توجه به حضور انسان به عنوان عنصر اصلی یک منظر، از یک سو و کیفیت فضاهای آموزشی و ارزش‌های کالبدی منظر از سوی دیگر، اصول شاخصی در طراحی منظر شمرده می‌شود (ضرغامی و عظمتی، ۱۳۹۲).

دلبستگی به مکان یا دلبستگی مکانی مفهومی چند بعدی، پیچیده و بین‌رشته‌ای است که جنبه‌های مختلفی از پیوند مردم یا مکان درهم می‌آمیزد. این مفهوم در طول چند دهه گذشته مورد

توجه بسیاری از محققان در رشته‌های مختلف علمی (جامعه‌شناسی، روان‌شناسی محیطی، مردم‌شناسی، جغرافیای انسانی و معماری) قرار گرفته است (هیومان، ۱۹۹۲؛ ترنلمن، ۲۰۰۹؛ ویندسانگ، ۲۰۱۰).

پیچیدگی نظری دلبستگی به مکان، از یک سو، با مفهوم دلبستگی ارتباط پیدا می‌کند که دارای ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری است (براون و پرکینز، ۱۹۹۳: ۲۸۳) و از سوی دیگر ناشی از این واقعیت است که احساسات انسانی درباره مکان‌ها، از جاها یا محل‌هایی ناشی می‌شود که علاوه بر داشتن فضای صوری و ظاهر جسمی و رویت پذیر (همانند خیابان، کوچه ساختمان و شبکه حمل و نقل) دارای ابعاد بوم‌شناختی، اجتماعی و نمادی است (لو و آلمن، ۱۹۹۲؛ مورگان، ۲۰۱۰، اسکنل و گیفورد، ۲۰۱۰). اهمیت دلبستگی به مکان از آن رو است که نقش عمده‌ای در ایجاد و بالابردن سطح مسئولیت‌پذیری، همکاری و خودیاری ساکنان مناطق مسکونی دارد و شیوه کارآمدتری را برای حل مسائل و بهبود شرایط زندگی ارائه می‌کند. به لحاظ اجتماعی، دلبستگی به مکان زمینه مساعدی فراهم می‌کند تا ساکنان بر امور جاری و محلی نظارت بیشتری داشته باشند و با علاقه بیشتری به مسائل اجتماعی پیرامون خود بپردازند و برای حل آن‌ها به عمل جمعی مبادرت کنند و با تهدیدات محیطی مقابله نمایند (پرکینز و لانگ، ۲۰۰۲؛ اسکنل و گیفورد، ۲۰۱۰؛ کومستوگ و دیگران، ۲۰۱۰).

دلبستگی به مکان و احساس تعلق به آن، در افراد این انگیزه را ایجاد می‌کند که به احیا و نوسازی همه‌جانبه محیط‌های خانگی و محلی بپردازند. احساس تعلق و مشارکت می‌تواند زمینه مساعدی برای دموکراسی مشارکتی فراهم سازد و اجرای برنامه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی را در اجتماع محلی با توفیق چشمگیر همراه کند و کیفیت زندگی را بهبود بخشد (فکوهی، ۱۳۸۹؛ مطلبی، ۱۳۸۳، افروز، ۱۳۸۳؛ سفیری، ۱۳۸۳). از

مدیر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۰

این رو پژوهش حاضر با بررسی عوامل شکل دهنده به حس دلبستگی مکانی در مجتمع های آموزشی از دیدگاه روانشناسی محیط، به دنبال پاسخگویی به این سوال اساسی است که «آیا می توان با ایجاد طرح کالبدی برگرفته از معماری ایرانی اسلامی در فضای باز آموزشی باعث افزایش حس دلبستگی به مکان دانشجویان شود؟»

مبانی نظری پژوهش

واژه دلبستگی به مکان به تاثیر عاطفی یک مکان اشاره دارد که افراد به لحاظ حسی و فرهنگی به آن جذب می شوند. تاثیر حسی، عاطفی و حسی مشترک فرهنگی، توسط افراد به مکان خاص یا یک سرزمین شکل می گیرد و مبنای نحوه ادراک گروه یا فرد از مکان و نحوه ارتباط وی با آن می باشد (لو و آلمن، ۱۹۹۲، ص ۵). دلبستگی به مکان یک بعد از کلیت حس مکان و وابستگی عاطفی مثبت است که بین فرد و مکان توسعه می یابد (استدمن، ۲۰۰۳، ص ۶۷۴). این واژه مبین احساسات فرد نسبت به یک موقعیت جغرافیایی است که به طور حسی فرد را به آن مکان گره می زند. در واقع یک تجربه مثبت از مکان (رایبسنستین و پارمله، ۱۹۹۲، ص ۱۳۹) و نتیجه اعتقادات و احساسات مثبتی است که فرد در فرایند تعامل با مکان و معنا بخشیدن به آن خلق می کند (میلیگان، ۱۹۹۸، ص ۱). در فرایند دلبستگی به مکان است که فضا برای فرد مبدل به مکان می شود. چرا که یک گروه یا یک فرد در برقراری ارتباط با مکان به آن معنا می بخشند (رایبسنستین و پارمله، ۱۹۹۲، ص ۱۳۹). و در این فرایند، افراد ارتباط خود با سایرین و مکان را توسعه می دهند. محققان مفاهیم مختلفی را برای توصیف رابطه مردم با مکان ها به کار می برند که از جمله می توان به دلبستگی به مکان، رضایت از مکان، هویت مبتنی بر مکان، دلبستگی به اجتماع و دلبستگی به محله یا واحدهای همسایگی اشاره کرد. اگرچه هر یک از این مفاهیم معانی متفاوتی دارند. با وجود این مرز و فضای مفهومی آن ها با

یکدیگر کاملاً روشن نیست و به لحاظ نظری و روش شناسی هم پوشی دارند.

ابعاد مختلف دلبستگی به مکان

به طور کلی در تعریف ابعاد دلبستگی به مکان دو دیدگاه غالب زیر وجود دارد:

الف) دیدگاه اول

در این دیدگاه زمانی به یک موضوع دلبستگی پیدا می کند که از یک طرف بتواند نیازها و انتظارات خود را پاسخ دهد که شامل بعد عملکردی دلبستگی به مکان است. این بعد به برآوردن نیازها و اهداف فردی با الگوهای ذهنی ساخته شده خود هماهنگ باشد که به بعد عاطفی اشاره دارد که این بعد با تعامل حسی انسان و مکان و نقش آن در هویت فردی بوده است. بعد عاطفی ضمن ایجاد حس دلبستگی و معنا بخشیدن به زندگی فرد سبب بروز رفتارهای پاسخگو در قبال مکان می گردد.

ب) دیدگاه دوم

این دیدگاه دلبستگی به مکان را با دو بعد وابستگی به مکان و هویت مکان تعریف می کند که وابستگی به مکان نیز شامل سه بعد است: ۱. توانایی پاسخگویی به مکان نیازهای فرد ۲. تاثیرات حسی در رابطه با مکان ۳. میزان تجارب قبلی فرد از مکان (چرخچیان، ۱۳۸۹) و مدل برگرفته شده با توجه به سوالات پرسشنامه و حاصل مطالعات بدست آمده از پژوهشگران در این زمینه بوده است.

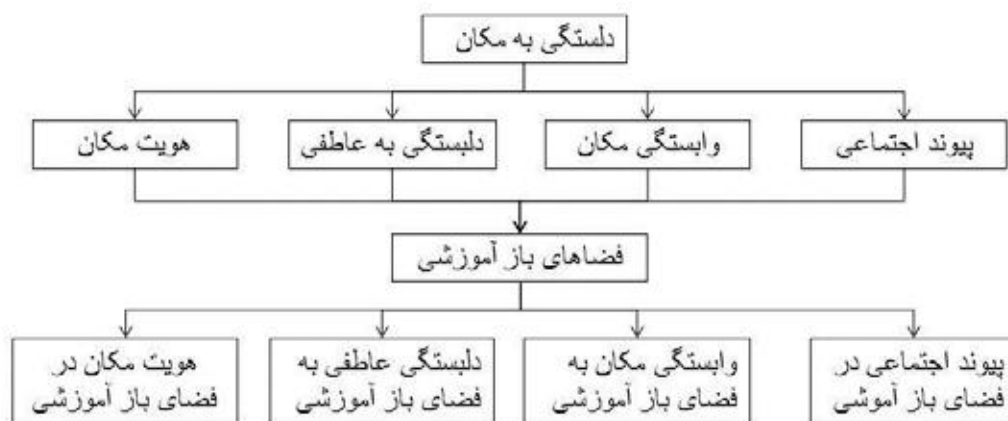
روش پژوهش

روش پژوهش حاضر مبتنی بر مطالعات اسنادی و روش پیمایشی-توصیفی است. در بخش مطالعات اسنادی با مرور مستندات مهم و برجسته در ارتباط با مفهوم دلبستگی به مکان سعی در استخراج چارچوب نظری مناسبی برای پژوهش شده است. و با روش پیمایشی و استفاده از تحلیل های آماری به ارزیابی آن در نمونه مورد مطالعه پرداخته شده است. نمونه آماری این پژوهش سه نمونه از مجتمع های آموزشی شهر همدان و تهران (مجتمع آماری دانشگاه آزاد همدان، بوعلی سینا همدان و دانشگاه

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۱

نمودار ۱. مولفه های دلبستگی به مکان؛ منبع: نگارندگان.

دیگر و بالاخره مرکز تحقیقات و محل اقامت معلمان و مراکز تفریحی در مرحله سوم به مورد اجرا در آمده است. این مجموعه از آجر و بتون ساخته شده که یک مجموعه هماهنگ سنتی مدرن می باشد و دارای ۱۷۰۰ نفر دانشجو می باشد.

۳. **دانشگاه آزاد همدان:** این دانشگاه در شهر همدان واقع شده است که ۱۷۰۰۰ دانشجو دارد. و ساختمانهای آموزشی دارای شکلی نامنظم می باشند.

یافته های پژوهش

جدول شماره ۱ توزیع فراوانی دانشجویان را بر حسب جنسیت، میزان تحصیلات و دانشگاه نشان می دهد. با توجه به جدول ذیل ۶۵ درصد نمونه مورد مطالعه مرد و ۳۵ درصد زن تشکیل می دهد. همچنین ۵۱ درصد نمونه دانشجوی مقطع کارشناسی و ۴۹ درصد در سطح کارشناسی ارشد می باشند. همچنین از کل حجم نمونه را ۳۴ درصد دانشگاه آزاد همدان، ۳۴ درصد دانشگاه بوعلی سینا و ۳۲ درصد دانشگاه امام صادق تشکیل می دهند.

هویت مکان تا چه میزان در دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی مؤثر است؟

جدول شماره ۲ نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر هویت مکان بر افزایش دلبستگی به مکان فضاهای باز آموزشی را نشان می دهد. با توجه به اطلاعات این جدول و با تاکید بر میزان

امام صادق تهران) مورد مطالعه می باشد.

۱. **دانشگاه بوعلی سینا:** این دانشگاه در عباس آباد یکی از نواحی شهر تاریخی همدان قرار گرفته که دارای آب و هوای سخت و سردی است و پروژه آن بر مبنای ذوق و سلیقه معماری ایرانی است. این دانشگاه شامل تجهیزات مختلفی برای ۱۲۰۰۰ دانشجو می باشد. مساحت فضای باز این دانشگاه ۲۰ هکتار است. طرح به صورت درون گرا طراحی شده است. و هر واحد شامل تشکیلاتی است از بتون آرمه و آجر که یک مجموعه چهار گوش را تشکیل می دهد و هر مجموعه نیز خود بوسیله چند (خیابان درختکاری شده) به چهار مربع تقسیم شده است. در مرکز هر واحد گنبدی فولادی است که روشنایی این منطقه را تامین می کند.

۲. **دانشگاه امام صادق:** این دانشگاه در استان تهران بنا شده است. پلان و تشکیلات این ساختمان شبیه مدارس و یا آکادمی های سنتی ایران است. کتابخانه درست در مرکز باغ واقع شده است و سایر قسمت ها یعنی مراکز اداری سرویس و قسمت های مسکونی در اطراف باغ قرار گرفته است. واحد های مسکونی هریک شامل ۴ اتاق و یک سالن می باشد که مورد استفاده هشت دانشجو خواهد بود. این مرکز در سه مرحله به مورد اجرا در آمده است. در مرحله اول ساختمان کتابخانه و واحد های مسکونی، در مرحله دوم تشکیلات ورزشی و ۸ واحد مسکونی

مدیر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۲

جدول ۱. توزیع فراوانی دانشجویان به تفکیک جنسیت، میزان تحصیلات و دانشگاه؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

گروه	زیرگروه	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تراکمی
جنسیت	مرد	۱۹۴	۶۵	۶۵
	زن	۱۰۰	۳۵	۱۰۰
تحصیلات	کارشناسی	۱۵۱	۵۱	۵۱
	کارشناسی ارشد	۱۴۳	۴۹	۱۰۰
دانشگاه	آزاد همدان	۱۰۰	۳۴	۳۴
	بوعلی سینا	۱۰۰	۳۴	۶۶
	امام صادق	۹۴	۳۲	۱۰۰

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۳

مقدار t به دست آمده می توان گفت که مقدار آماره t مشاهده شده (۹/۰۷۱) با درجات آزادی ۲۹۳ معنادار می باشد ($p > ۰,۰۵$) و میزان تاثیر هویت مکان بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

آیا می توان با افزایش کیفیت فضایی و کالبدی فضای باز مجتمع های آموزشی میزان حس دلبستگی افراد به فضاهای باز آموزشی بالا برد؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول شماره ۴ نشان می دهد با توجه به مقدار آماره t (۲/۴۲۵) ($p > ۰,۰۵$)، افزایش کیفیت فضایی و کالبدی بر افزایش میزان حس دلبستگی معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدار t محاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد می توان گفت تاثیر وابستگی مکان بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

مقدار t به دست آمده می توان گفت که مقدار آماره t مشاهده شده (۹/۰۷۱) با درجات آزادی ۲۹۳ معنادار می باشد ($p > ۰,۰۵$) و میزان تاثیر هویت مکان بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

دلبستگی عاطفی تا چه میزان در دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی مؤثر است؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول ۳ نشان می دهد با توجه مقدار آماره t (۷/۱۶۳) ($p > ۰,۰۵$) دلبستگی عاطفی بر افزایش میزان حس دلبستگی به مکان معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدار t محاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد، می توان گفت تاثیر عامل دلبستگی عاطفی بر افزایش دلبستگی مکان

جدول ۲. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر هویت مکان بر دلبستگی مکان؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۹/۰۷۱	۲۹۳	۰/۰۰۰	۲/۴۲۵

جدول ۳. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر دلبستگی عاطفی بر دلبستگی مکان؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۷/۱۶۳	۲۹۲	۰/۰۰۰	۲/۰۸۱

جدول ۴. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر وابستگی مکان بر دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی؛ مآخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۵/۴۲۷	۲۹۳	۰/۰۰۰	۱/۵۷۴

جدول ۵. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر پیوند اجتماعی بر دلبستگی مکان؛ مآخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۱۰/۰۸۰	۲۹۳	۰/۰۰۰	۲/۹۷۶

جدول ۶. خلاصه نتایج تحلیل واریانس یک راهه درباره میزان نمرات عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان به تفکیک دانشگاه؛ مآخذ: یافته های پژوهش.

سطوح		مجموع مجزورات	درجات آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی داری
هویت مکان	بین گروهی	۱۲/۲۳۴	۲	۶/۱۱۷	۶/۰۴۲	۰/۰۰۳
	درون گروهی	۲۹۴/۶۰۹	۲۹۱	۱/۰۱۲		
	جمع	۳۰۶/۸۴۴	۲۹۳			
دلبستگی عاطفی	بین گروهی	۳۰/۷۸۳	۲	۱۵/۳۹۲	۱۶/۴۵۶	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۲۷۱/۲۳۷	۲۹۰	۰/۹۳۵		
	جمع	۳۰۲/۰۲۰	۲۹۲			
وابستگی مکان	بین گروهی	۱۶/۸۲۰	۲	۸/۴۱۰	۸/۲۰۸	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۲۹۸/۱۷۶	۲۹۱	۱/۰۲۵		
	جمع	۳۱۴/۹۹۷	۲۹۳			
پیوند اجتماعی	بین گروهی	۱۲/۷۲۳	۲	۶/۳۶۲	۱/۳۹	۶/۶۲۳
	درون گروهی	۲۷۹/۵۰۸	۲۹۱	۰/۹۶۱		
	جمع	۲۹۲/۲۳۱	۲۹۳			

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۴

پیوند اجتماعی تا چه میزان در دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی مؤثر است؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول شماره ۵ نشان می دهد با توجه مقدار آماره $t(۱۰/۰۸۰) = T$ $(df=۲۹۳, p>۰,۰۵)$ عامل پیوند اجتماعی بر افزایش میزان حس دلبستگی به مکان معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدار t محاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد می توان گفت تاثیر پیوند اجتماعی بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در

حد زیاد می باشد.

آیا بین عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان به لحاظ دانشگاه محل تحصیل تفاوت معنی داری وجود دارد؟

جدول شماره ۶ نتایج تحلیل واریانس یک متغیره (ANOVA) را جهت مقایسه عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان را به تفکیک دانشگاه های مورد مطالعه ارائه می دهد. با توجه به مقادیر F به دست آمده و درجات آزادی و سطح معناداری می توان

گفت بین دانشگاه‌ها از نظر عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان تفاوت معناداری وجود دارد. به منظور مقایسه جفتی میانگین دانشگاه‌ها، از آزمون شفه استفاده شد. یافته‌های این آزمون نشان داد که میانگین دانشگاه آزاد با دانشگاه امام صادق (ع) تفاوت معناداری دارد و تنها، اختلاف همین دو گروه باعث رد فرض صفر شده است.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که چهار عامل هویت مکان، دلبستگی عاطفی، افزایش کیفیت فضای کالبدی و پیوند اجتماعی در افزایش دلبستگی به فضاهای باز آموزشی از نظر دانشجویان اثر معناداری دارند. نقش هویت مکان و دلبستگی عاطفی بر دلبستگی مکانی از نظر دانشجویان در پژوهش حاضر در حد زیاد گزارش شد. از دیدگاه روان شناسی محیطی انسان‌ها به تجربه حسی، عاطفی و معنوی خاصی نسبت به محیط زندگی نیاز دارند. این نیازها از طریق تعامل صمیمی و نوعی هم ذات پنداری با مکانی که در آن سکونت دارند قابل تحقق است. این تعامل صمیمی و هم ذات پنداری، روح یا حس مکان یا هویت مکان نامیده می شود. از نظر روانی حس مکان کاتالیزوری است که باعث تبدیل شدن یک محیط به یک مکان می شود. همچنین در پژوهش حاضر نقش افزایش کیفیت فضای کالبدی در دلبستگی به مکان از نظر دانشجویان در حد زیاد گزارش شد که همسو با مطالعات استدمن (۲۰۰۳) می باشد. استدمن اشاره به نقش مستقیم بعد کالبدی مکان در رضایتمندی و نقش غیرمستقیم بر دلبستگی به مکان دارد که در عین حال متأثر از معنی نمادین مکان نیز می باشد. زمینه و بستر، وجود خدمات و تسهیلات، موقعیت قرار گیری مکان در زمینه شهری و نحوه ارتباط با پیرامون از جمله مواردی هستند که در مطالعات به آن اشاره گردیده است. نقش پیوند اجتماعی بر افزایش دلبستگی به مکان در فضاهای باز آموزشی در پژوهش حاضر از نظر دانشجویان در حد زیاد گزارش شد. این یافته

پژوهش با پژوهش امیر کافی و فتحی (۱۳۹۰) همسو است که در پژوهش خود نشان داد پیوندهای اجتماعی تعیین کننده ترین عامل تاثیر گذار بر دلبستگی به مکان محسوب می شود. در میان عوامل اجتماعی، تاثیر پیوندها و روابط اجتماعی بر دلبستگی به مکان حائز اهمیت است. در اکثر مطالعات، پیوندهای اجتماعی پیش بینی کننده قوی و مثبتی بوده است (لویکا، ۲۰۱۰). پیوندهای اجتماعی، احساس امنیت، اعتماد و غیره متغیرهایی هستند که بولان (۱۹۹۷) آن‌ها را از سنخ مردم می نامد و در مقابل متغیرهای از سنخ مکان قرار می گیرند. متغیرهای اخیر به ویژگی های محیط مربوط است که دلبستگی به مکان را تسهیل می کند یا از رشد آن جلوگیری می نماید (لویکا، ۲۰۱۰). اگر به علل و عوامل مؤثر در شکل گیری دلبستگی به مکان بنگریم می توان به دو عنصر شاخص انسان و مکان و خصوصیات هر یک پی برد. اما نکته در اینجا است که مهم ترین ابزار انسان در مواجهه با پدیده های پیرامون خود از جمله مکان همانگونه که در نظریه دلبستگی اشاره گردید خود فرد می باشد که آگاهانه و ناآگاهانه در این امر دخالت داشته و شامل سه حوزه زیر می باشد:

۱. باورها، اندیشه‌ها و تصورات فرد نسبت به مکان و مکان‌های مشابه بر اساس تجارب گذشته است که در فرایند تعامل شناختی از مکان قضاوت‌های فرد نسبت به مکان را شکل می دهد.

۲. ترجیحات و احساسات فرد نسبت به چگونگی مکان که در تعامل عاطفی با مکان، نحوه ارزیابی او از مکان را پدید می آورد.

۳. نیازها و انتظارات فردی انسان که پاسخگویی مکان در قبال آن، میزان وابستگی عملکردی فرد را با مکان شکل می دهد. در واقع بر اساس نتایج مذکور می توان گفت در روند شکل گیری دلبستگی به مکان، دو عنصر انسان و مکان از طریق عنصر سوم تعامل انسان و مکان به لحاظ شناختی، عاطفی و عملکردی، وارد طی یک فرایند می گردند.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۵

Efficacy and Gardening", *Journal of Environmental Psychology*,

XXX: 8-1.

Hummon, David M. (1992) "Community Attachment: Local Sentiment and Sense of Place. In Irwin.

Lewicka, Maria (2010) What Makes Neighborhood Different from Home

and City? Effects of Place Scale on Place Attachment", *Journal of Environmental Psychology*, 51-35 :30.

Low, S.M., and Altman, I. (1992), 'Place attachment: a conceptual inquiry', In Low, S.M. and Altman, I. (Eds.) *Place Attachment*, New York, Plenum Press, pp. 12-1, 12.

Milligan, M.J. (1998), 'Interactional past and potential: the social construction of place attachment', *Symbolic Interaction*, 21:1, pp. 33-1

Morgan Paul (2010) "Toward a Developmental Theory of Place Attachment", *Journal of Environmental Psychology*, 22-11 :30.

Perkins, Douglas D. and D. Adam long (2002) "Neighborhood Sense of Community and Social Capital: A Multi – Level Analysis", in A. T. Fisher, C. C. Sonn and B. J. Bishop (Eds.), *Psychological Sense of Community*, New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers: 318-291.

Rubinstein, R.L and Parmelee, P.A. (1992), 'Attachment to place and representation of the life course by the elderly', In I. Altman and S. M. Low (Eds.), *Place Attachment*, New York, Plenum Press. Stedman, R. C. (2003), 'Is it really a social construction? The contribution of physical environment to Sense of place', *Society and Natural Resources*, 16, pp. 671-685.

Scannell, Leila and Robert Gifford (2010) "The

منابع و مآخذ

امیر کافی، مهدی، فتحی، شکوفه (۱۳۹۰) بررسی عوامل موثر بر دلبستگی به محله مسکونی مطالعه موردی شهر کرمان، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، دوره پنجم، شماره ۱.

افروز، غلامعلی (۱۳۸۳) روان‌شناختی ضرورت طراحی برنامه فرهنگی- اجتماعی مبتنی بر خانواده و محله، *مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله ای*، تهران: ۱۹۵-۲۰۶.

چرخچیان، مریم (۱۳۸۹) تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن، *هنرهای زیبا، تابستان*، ۳۷، ۴۸-۳۸.

سفیری، خدیجه (۱۳۸۳) نقش نهادهای غیردولتی محله‌ای در تامین امنیت اجتماعی. *مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله‌ای*، تهران: ۱۲-۳۲.

ضرغامی، اسماعیل، عظمتی، سعید (۱۳۹۲) بررسی مطلوبیت فضاهای باز محیط‌های دانشگاهی از نظر دانشجویان. *نشریه علمی پژوهش فناوری آموزش*، جلد ۷، شماره ۴، ۲۹۶-۲۸۷.

فکوهی، ناصر (۱۳۸۹) همسازی و تعارض در هویت و قومیت، تهران: نشر گل آذین

مطلبی، قاسم (۱۳۸۳) زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، ترجمه شیما شصتی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

Altman and Setha M. Low (Eds.), *Place Attachment*, New York/ London: Plenum Press: 278-253.

Brown, Barbara B. and Douglas D. Perkins (1992) "Disruptions in Place Attachment", in Irwin Altman and Setha M. low (Eds.) *Place Attachment*, New York/London: Plenum Press: 301-279.

Comstock, Nicole, L. Miriam Dickinson, Julie A. Marshall, Mah-J. Soobader, Mark S. Turbin, Michad Buchenau, and Jill S. Litt (2010)

"Neighborhood Attachment and its Correlates: Exploring Neighborhood Conditions, Collective

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۶

Relations between Natural and Civic Place Attachment and Pro-Environmental Behavior”, Journal of Environmental Psychology, XXX: 9-1.

Trentelman, C. K. (2009) “Place Attachment and Community Attachment: A Primer Grounded in the Lived Experience of a Community”, Sociologist Society and Natural Resources, 210-191 :22.

Windsong, Elena, Ariel (2010) “There is no Place Like Home: Complexities in Exploring Home and Place Attachment”, The Social Science Journal, 214-205 :47.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۷

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

۱۰۸